

HAUTAUSTOIMILAKI

Hautaustoimilaki ja muut hautaustointa koskevat säännökset

Hautaustoimilaki tulee voimaan 1.1.2004 eräin voimaantulo- ja siirtymäsäännöksiin. Laki on valmisteltu samanaikaisesti uuden uskonnonvapauslain kanssa. Hautaustoimilaki korvaa vanhan uskonnonvapauslain hautaustointa koskevat säännökset ja täydentää osin puutteellisia säännöksiä hautaustoimesta. Tämän lain ohella hautaustointimessa sovelletaan edelleen mm. kirkkolakia ja kirkkojärjestystä (1054/1993, 1055/1993, evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien ylläpitämät hautausmaat), terveydensuojelulakia ja -asetusta (763/1994, 1280/1994, hautausmaan ja hautapaikan perustaminen, hautaaminen, ruumiin käsittely, säilyttäminen ja kuljettaminen, haudatun ruumiin siirtäminen), lakia ja asetusta kuolemansyyn selvittämisestä (459/1973, muut. 858/1997, 948/1973, muut. 874/1999, lupa hautaamiseen), ympäristönsuojelulakia ja -asetusta (86/2000, 169/2000, krematoriot, pohjaveden pilaamiskielto), rikoslakia (39/1889, muut. 563/1998, hautarauhan rikkominen) sekä maankäyttö- ja rakennuslakia (132/1999, maankäytön suunnittelu, rakentamisen lupa-asiat). Kirkkolakiin ja -järjestykseen on vireillä hautaustoimilain edellyttämät muutokset.

Hallituksen esitys hautaustoimilaksi on julkaistu valtion säädöstietopankissa internet-osoitteessa <http://www.finlex.fi/linkit/hepdf/20020204> ja siihen on syytä tutustua lain soveltamista koskevissa kysymyksissä. Eduskunta hyväksyi lain hallintovaliokunnan mietinnön 21/2002 mukaisesti muutettuna. Asian käsittely on julkaistu eduskunnan internet-sivulla <http://www.eduskunta.fi/thwfakta/vpasia/vepsfakta.htm> ja se löytyy hakusanalla HE 204/2002.

Tässä yleiskirjeessä käytetään termin "evankelis-luterilaisen kirkon seurakunta tai seurakuntayhtymä" sijasta lyhyiden vuoksi sanaa "seurakunta".

Yleistä

Lain keskeisiä lähtökohtia ovat arvokkuuden ja kunnioittavuuden vaatimukset ruumiin ja tuhkan käsittelyssä sekä hautausmaan hoidossa. Hautaamisessa, tuhkaamisessa ja tuhkan käsittelyssä tulisi kunnioittaa vainajan katsomusta ja toivomuksia. Evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien hautausmaat toimivat yleisinä hautausmaina, joilta myös kirkkoon kuulumaton vainaja on oikeutettu saamaan hautasijan. Pyydettyessä hautasijan voi saada erityiseltä tunnustuksettomalta hauta-alueelta. Hautaustointimessa perittävien maksujen perusteiden tulee olla samat kaikille, joilla on oikeus tulla

haudatuksi seurakunnan ylläpitämälle hautausmaalle, riippumatta seurakunnan jäsenyydestä.

Oikeus hautaan

Kaikilla on oikeus tulla haudatuksi kotikuntansa seurakunnan ylläpitämälle hautausmaalle. Hautaustoimilaki ei ota tarkemmin kantaa hautaoikeutta koskeviin kysymyksiin, joten ne määräytyvät edelleen kirkkolain mukaan. Näin esim. vainaja on mahdollista haudata toisen kunnan alueella toimivan seurakunnan hautausmaalle, jos käytävissä on hautasija aiemmin luovutetusta haudasta tai jos seurakunta luovuttaa uuden haudan. Hautaoikeuden haltijasta ja siitä, keitä hautaan voidaan haudata, sovitaan pääsäännön mukaan hautaa luovutettaessa. Muuten hautaoikeuden haltijaksi tulee vainajan leski tai joku ensimmäiseksi hautaan haudatun vainajan lähimmistä perillisistä.

Tunnustuksettomat hauta-alueet

Hautaustoimilain mukaan hautasija on pyynnöstä osoitettava erilliseltä tunnustuksettomalta hauta-alueelta, joka ei sijaitse kohtuuttoman kaukana seurakunnan alueesta. Tunnustukseton hauta-alue on erillinen hautausmaa tai muusta hautausmaasta selvästi erottuvalla tavalla rajattu hautausmaan osa. Alueella ei ole yleisiä uskonnollisia tai aatteellisia tunnuskuvia. Jos tunnustukseton alue perustetaan uudelle hautausmaalueelle, sitä ei vihitä kristillisesti. Kaikkien seurakuntien ei tarvitse perustaa omaa tunnustuksetonta hauta-aluetta. Seurakunnat voivat ylläpitää sitä yhdessä tai ostaa tarvittavat palvelut toiselta seurakunnalta tai muulta hautausmaan ylläpitäjältä. Edellytyksenä on, että oikeutta tulla haudatuksi alueelle ei ole rajoitettu ja että haudalle saa sijoittaa vainajan oman tunnustuksen mukaisen ja muuten hyväksyttävän hautamuistomerkin. Lain siirtymäsäännöksen mukaan seurakunnan on voitava osoittaa hautasija tunnustuksettomalta hauta-alueelta vuoden 2007 alusta.

Erillisten hauta-alueiden varaaminen muunuskoisia varten

Hautaustoimilaki lähtee periaatteesta, jonka mukaan seurakunnat ylläpitävät kristillisesti vihittyjä yleisiä hautausmaita, joille kenellä tahansa tämän tunnustukseen katsomatta on oikeus tulla haudatuksi. Tämän lisäksi seurakunta on velvollinen pyynnöstä osoittamaan hautasijan erilliseltä tunnustuksettomalta hauta-alueelta. Muiden hauta-alueiden ylläpitoon seurakunnilla ei ole laista johtuvaa velvollisuutta. Joillakin seurakunnilla on hauta-alueita mm. islaminuskoisia varten. Kirkkohallitus on antanut asiasta yleiskirjeen 2/1996, jossa suositeltiin erillisten hauta-alueiden varaamista yleiskirjeessä mainituille paikkakunnille. Tilanne muuttuu hautaustoimilain johdosta. Uskonnonvapauden vaatimukset täytyvät hautaustoimilain mukaisilla vaihtoehdoilla. Erillisten hauta-alueiden varaaminen muunuskoisia varten perustuu näin ollen seurakunnan omaan harkintaan. Lain perustelujen mukaan tämä on edelleen mahdollista ja suotavaa. Yleiskirje 2/1996 kumotaan tällä yleiskirjeellä. Tunnustuksettomalle hauta-alueelle haudattavia ei ole suositeltavaa erotella eri osastoihin vainajien taustan mukaan. Tämä voi olla epätarkoituksenmukaista hautausmaan käytön kannalta eikä tällaista erottelua tehdä yleensä kristillisesti vihitylläkään hautausmaalla. Pyrkimyksenä on, että eri uskontokuntiin kuuluvat voitaisiin haudata sulassa sovussa rinnakkain. On

mahdollista, että hautaustoimilain mukainen malli ei tyydytä kaikkia eri uskontokuntiin kuuluvia. Näillä on mahdollisuus perustaa omia hautausmaitaan, joilla hautaaminen voi tapahtua yhteisön omia perinteitä ja arvoja noudattaen.

Muut hautausmaat ja yksityiset haudat

Hautaustoimilakiin on otettu vanhaa uskonnonvapauslainsäädäntöä vastaavat säännökset muiden hautausmaiden ja yksityisten hautojen perustamisesta. Lääninhallitus toimii lupaviranomaisena rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan, muun rekisteröidyn yhteisön tai säätiön hautausmaan ylläpitoa sekä yksityisen haudan perustamista koskevissa asioissa.

Hautautapa ja hautausjärjestelyt

Vainajan ruumiin hautaamisessa ja tuhkaamisessa sekä tuhkan käsittelyssä tulee kunnioittaa vainajan katsomusta ja toivomuksia. Kirkkolain ja -järjestyksen lisäksi hautaustoimen ohjesääntö ja hautausmaan käyttösuunnitelma määrittelevät sen, miten toivomuksia voidaan noudattaa seurakunnan ylläpitämällä hautausmaalla. Hautaan siunaamisessa noudatetaan kirkkokäsikirjaa ja sen ohjeita. Hautaustoimilain mukaan hautaamiseen, tuhkaamiseen ja tuhkan käsittelyyn liittyvistä järjestelyistä huolehtii vainajan eloonjäänyt puoliso tai kuolinhetkellä vainajan kanssa avioliitonomaisissa olosuhteissa yhteisessä taloudessa jatkuvasti elänyt henkilö sekä lähimmät perilliset, jollei vainaja ole eläessään nimenomaisesti toivonut tietyn henkilön huolehtivan järjestelyistä. Seurakunta käsittelee kirkkolain mukaiset hautaoikeutta koskevat kysymykset. Vainajan omaisten välinen erimielisyys hautautapaa, paikkaa tai hautaustoimista koskevassa asiassa käsitellään käräjäoikeudessa.

Vainajan tuhkaaminen ja tuhkan luovutus

Lääninhallitus myöntää luvan krematorion ylläpitämiseen. Krematorion perustaminen edellyttää lisäksi ympäristönsuojelulain mukaista ympäristölupaa. Krematorion ylläpitäjä pitää rekisteriä, johon vainajaa koskevien tietojen lisäksi merkitään krematoriolle ilmoitettu tieto siitä, minne tuhka sijoitetaan. Ilmoituksen on oltava kirjallinen ja luovutuksensaajan on pyynnöstä todistettava henkilöllisyytensä sekä tarvittaessa valtuutuksensa tuhkan vastaanottamiseen. Tuhkan saa luovuttaa vain haudattavaksi tai muulla tavoin pysyvästi yhteen paikkaan sijoitettavaksi. Ilmoitus voi siis käsittää esim. tiedot seurakunnasta ja hautausmaasta tai tilan kiinteistötunnuksen, jos tuhka sijoitetaan muualle kuin seurakunnan ylläpitämälle hautausmaalle. Tuhkan sijoittamiseen on oltava alueen omistajan tai haltijan suostumus.

Haudatun ruumiin tai tuhkan siirtäminen

Haudatun ruumiin siirtäminen on tähän saakka ollut luvanvaraista terveydensuojeluasetuksen nojalla. Lupamenettelyssä on selvitetty lähinnä vain terveydensuojelulliset näkökohdat eikä hautaamiseen liittyviä pieteettinäkökohtia ole otettu huomioon. Terveydensuojeluasetuksen säännökset säilyvät edelleen voimassa. Hautaustoimilain mukaan haudatun ruumiin tai tuhkan siirtämiseen on hankittava lisäksi lääninhallituk-

sen lupa. Lupa myönnetään vain erittäin painavista syistä. Lain perustelujen mukaan hauta koetaan vainajan pysyväksi leposijaksi, jonka koskemattomuus pyritään turvaamaan. Tämä merkinnee sitä, että luvan myöntäminen tulee rajoittumaan harvinaisiin poikkeustapauksiin. Merkillepantavaa on, että haudatun tuhkan siirtäminen rinnastetaan hautausmaailaissa haudatun ruumiin siirtämiseen. Seurakunta voi asiasta antamassaan lausunnossa arvioida hankkeen perusteluja. Seurakunnan, jonka ylläpitämälle hautausmaalle vainaja on tarkoitus siirtää, tulee lausunnossaan kiinnittää huomiota kirkkolain mukaiseen oikeuteen haudata vainaja kyseiseen hautasijaan.

Hautarekisteri

Hautausmaan ylläpitäjä pitää rekisteriä, joka vastaa seurakuntien nykyisin ylläpitämää vainajaluetteloa. Seurakunnan on tarkistettava, että rekisteri on hautausmaailain säännösten mukainen.

Hautausmaakiinteistöt

Hautausmaana käytettävän kiinteistön tulee pääsääntöisesti olla hautausmaan ylläpitäjän omistuksessa. Vuokra- tai muun käyttösopimuksen tulee olla vähintään 130 ja enintään 200 vuoden pituinen. Seurakunnan tulee varmistaa, että sillä on lainhuudot tai kirjatut oikeudet kaikkiin hautausmaakiinteistöihinsä. Kiinteistö ei saa olla kiinnityksen kohteena eikä siihen saa kohdistua muita erityisiä oikeuksia. Hautausmaan ylläpitäjä voi luovuttaa hautausmaakäytössä olevan kiinteistön vain, jos luovutuksen saajalla on oikeus hautausmaan ylläpitoon. Hautausmaat on muodostettava erillisiksi kiinteistöiksi vuoden 2006 loppuun mennessä. Hautausmaakiinteistöillä ei lain perustelujen mukaan tulisi sijaita muita kuin hautausmaan yhteydessä olevia kirkollisia rakennuksia ja hautausmaan käyttöä palvelevia rakennuksia. Perinteisiä vain kirkon ja hautausmaan käsittäviä kiinteistöjä ei yleensä tarvitse jakaa. Kun rakennus sijaitsee hautausmaakiinteistöllä, niin hautausmaailain mukaiset käyttöoikeuden rajoitukset koskevat myös rakennuksen maapohjaa. Hautausmaan perustamisesta on tehtävä ilmoitus lainhuuto- ja kiinnitysrekisteriin. Hautausmaakäytössä olevasta kiinteistöstä on tehtävä ilmoitus lainhuuto- ja kiinnitysrekisteriin viipymättä lain voimaantulon jälkeen.

Hautausmaan ja haudan hoito

Hautausmaan ylläpitäjän tulee hoitaa hautausmaata sen arvoa vastaavalla ja vainajien muistoa kunnioittavalla tavalla. Yksittäisten hautojen hoitoa koskevissa asioissa noudatetaan seurakuntien ylläpitämillä hautausmailla kirkkolain säännöksiä, eli haudan hoidosta vastaa pääsääntöisesti hautaoikeuden haltija.

Hautamuistomerkit

Hautaoikeuden haltija päättää haudalle tuotavista muistomerkeistä. Muistomerkin hyväksyy hautausmaan ylläpitäjä. Seurakunta voi vaatia tarkemman suunnitelman seurakunnan hyväksymien yleisohjeiden vastaisista hautamuistomerkeistä sen seikan selvittämiseksi voiko muistomerkin hyväksyä. Sama voi koskea kulttuurihistorialli-

sesti arvokkaaseen ympäristöön tuotavia hautamuistomerkkejä ja muitakin tilanteita seurakunnan harkinnan mukaan. Asiasta voidaan antaa tarkempia määräyksiä seurakunnan hautaustoimen ohjesäännössä, hautausmaan käyttösuunnitelmassa tai erillisissä muistomerkkiohjeissa.

Muistomerkkiä ei saa poistaa haudalta ilman seurakunnan suostumusta. Hautaoikeuden lakattua hautausmaan ylläpitäjän tulee tarjota hautaoikeuden haltijalle tilaisuus poistaa hautamuistomerkki. Menettely edellyttää seurakunnilta yleisesti nykyistä tarkempia hautaoikeuksien määräaikojen seuraamista sekä tietoja hautaoikeuksien haltijoista ja heidän yhteystiedoistaan. Seurakunta voi esimerkiksi ilmoittaa hautaoikeuden haltijalle hautaoikeutta koskevan määräajan päättymisestä, mahdollisuudesta määräajan jatkamiseen ja ellei hautaoikeuden haltija halua tätä, niin mahdollisuudesta hautamuistomerkin poistamiseen. Seurakunnan on syytä kiinnittää huomiota siihen, että menettelyä ei sekoiteta hoitamattomuuden perusteella tapahtuvaan hautojen kuuluttamiseen. Ellei määräaika ole jatkettu eikä hautamuistomerkkiä poistettu, niin muistomerkki siirtyy seurakunnalle vastikkeetta kuuden kuukauden kuluttua. Seurakunta voi harkintansa mukaan varastoida haudalta poistetut muistomerkit omaisten myöhempien tiedustelujen varalta. Seurakunta voi esimerkiksi kulttuurihistoriallisin perustein päättää, että se huolehtii hautamuistomerkistä hautaoikeuden päättymisen jälkeen. Siinä tapauksessa mahdollisuutta muistomerkin poistamiseen ei tarjota hautaoikeuden haltijalle.

Hautaustoimen maksut

Seurakunta voi periä maksuja hautasijan luovuttamisesta, hautaamiseen liittyvistä palveluista ja haudan hoidosta. Maksut saavat olla enintään palvelun tuottamisesta aiheutuvien kustannusten suuruiset ja maksujen perusteiden tulee olla samat kaikille, joilla on oikeus tulla haudatuksi seurakunnan hautausmaalle. Kirkkohallitus on antanut hautaustoimen maksuista yleiskirjeen 32/1999. Se kumotaan tällä yleiskirjeellä siltä osin kuin siinä mahdollistetaan eri maksut seurakunnan jäsenille ja seurakuntaan kuulumattomille kunnan asukkaille. Eräillä seurakunnilla on perinteisiä alueita vain oman seurakunnan jäsenten hautaamiseen. Näillekään alueille määrättävillä maksuilla ei tule rikkoa samanmaksuisuuden periaatetta.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta antoi hautaustoimilakiesityksestä lausunnon, jonka mukaan valiokunta pitää hyväksyttävänä, että maksujen perusteena otetaan huomioon jäsenyysaika kirkossa. Hallintovaliokunta katsoi, että on pikaisesti syytä ryhtyä erilliseen valmisteluun niiden edellytysten tarkemmaksi määrittelemiseksi, joilla voidaan poiketa samamaksuisuuden periaatteesta. Opetusministeriön mukaan muutosta lakiin tältä osin ei ole odotettavissa ennen lain voimaan tuloa, joten samanmaksuisuuden periaatetta on noudatettava hautaustoimen taksoissa vuoden 2004 alusta. Eduskunta on 13.6.2003 hyväksynyt veteranimaksuja koskevan hautaustoimilain muutoksen. Hautaustoimilain 6 §:ään lisätään uusi 3 momentti seuraavasti: "Seurakunta tai seurakuntayhtymä voi 2 momentin estämättä myöntää kokonaan tai osittain vapautuksen 1 momentissa tarkoitetuista maksuista, jos vainaja on ollut rintamaveteraani, tai siihen rinnastettavasta syystä. Maksuvapautus voi koskea myös edellä tarkoitettun henkilön puolisoa."

Hautaustoimen kustannukset vaihtelevat seurakunnittain ja hautausmaittain olosuhteiden mukaan. Hautaustoimilaki mahdollistaa myös eri hinnan perimisen niiden vai-

najien hautaamisesta, joilla ei ole lakiin perustuvaa oikeutta tulla haudatuksi seurakunnan hautausmaahan. Hautaustoimen maksut kuuluvat seurakunnan päätösvaltaan eikä asiasta voi antaa yleistä suositusta. Seurakunnan on kuitenkin pyrittävä nykyistä paremmin ottamaan huomioon hautaustoimen todelliset kustannukset maksuja määrätessään. Tällä hetkellä yleisesti käytössä oleville ilmaisille hautaustoimen palveluille tulisi yleensä määrätä kohtuullinen hinta. Hautausmaiden ylläpito voi säilyä kestäväällä pohjalla vain, jos niiden hoitamiseen on käytettävissä riittävästi varoja. Hautaustoimi ei tässäkään mielessä voi poiketa merkittävästi yhteiskuntamme muista julkisista palveluista.

Hautaustoimen maksut tulisi pyrkiä säilyttämään vakaina. Hautausmaiden rakentamiseen ja muihin merkittäviin hautausmaainvestointeihin tulisikin varautua etukäteen siten, että tarvetta huomattaviin maksukorotuksiin ei syntyisi investointien yhteydessä.

Hautaustoimilain valmisteluun on liittynyt suunnitelma kirkon yhteisövero-osuuden korvaamisesta valtionavulla. Asia on tällä hetkellä avoin.

Tehtävät ja toimivalta hautaustoimessa

Hautaustoimilaissa annetaan hautausmaan ylläpitäjälle tehtäviä ja toimivaltaa erilaisissa hautaustoimen asioissa. Kirkkolain mukaan seurakunnalle kuuluvaa päätösvaltaa tavallisimmissa hautaustoimen asioissa käyttää lähtökohtaisesti kirkkoneuvosto. Toimivaltaa voi kirkkolaisissa mainituin edellytyksin siirtää muille toimielimille ja viranhaltijoille. Seurakunnan tulisikin tarkistaa, että kirkkoneuvoston ohjesääntö, viranhaltijoiden johtosääntö ja hautaustoimen ohjesääntö vastaavat tältä osin seurakunnan olosuhteita. Kirkkohallitus antaa uuden hautaustoimen malliohjesäännön, jossa otetaan huomioon hautaustoimilaki sekä kirkkolain ja kirkkojärjestyksen 17 lukujen tarkistukset hautaustoimilainsäädännön johdosta.

KIRKKOHALLITUS

Risto Junttila

Harri Palo